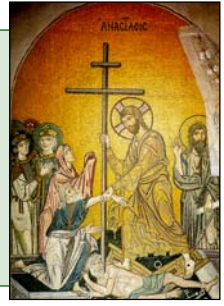

Μεγάλη Τεσσαρακοστή

“Ένα πνευματικὸ ταξίδι
πρὸς τὸ Τέλος τοῦ παλαιοῦ
καὶ τὴν Ἀρχὴ τοῦ νέου

“Ένας Τρόπος Ζωῆς *

Ἡ ζωὴ μέσα στὸ σπῆτι καὶ ἡ ζωὴ ἔξω ἀπὸ αὐτὸ

ΜΕ τὴν παρακολούθηση τῶν Ἀκολουθιῶν, μετὰ τὴν νηστεία, ἀκόμα καὶ μετὰ τὴν προσευχὴν σὲ τακτὰ διαστήματα δὲν ἐξαντλεῖται ἡ ὅλη προσπάθεια στὴν διάρκεια τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς. Ἡ μάλλον, γιὰ νὰ εἶναι ὅλα αὐτὰ ἀποτελεσματικὰ καὶ νὰ ἔχουν νόημα, πρέπει νὰ *ὑποστηρίζονται* καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν ζωὴν. Χρειάζεται δηλαδὴ ἕνας «*τρόπος ζωῆς*» ποὺ νὰ μὴν ἔρχεται σὲ ἀντίθεση μετὰ ὅλα αὐτὰ καὶ νὰ μὴν ὀδηγεῖ σὲ μιὰ «διασπασμένη» ὑπαρξιν.

Στὸ παρελθόν, στὶς ὀρθόδοξες χώρες ἡ ἴδια ἡ κοινωρία πρόσφερε μιὰ τέτοια *ὑποστήριξη* μετὰ τὸν συνδυασμὸ ποὺ εἶχε στὰ ἔθιμα, στὶς ἐξωτερικὲς ἀλλαγές, μετὰ τὴν νομοθεσία, μετὰ τοὺς δημόσιους καὶ ἰδιωτικὸς κανονισμοὺς, μετὰ ὅλα δηλαδὴ ὅσα περιλαμβάνονται στὴν λέξη *πολιτισμός*.

Κατὰ τὴν Μεγάλη Σαρακοστὴ ὁλόκληρη ἡ κοινωρία ἀποδεχόταν ἕνα συγκεκριμένο *ρυθμὸ ζωῆς*, ὀρισμένους κανόνες ποὺ ὑπενθύμιζαν στὰ ἄτομα-μέλη τῆς κοινωρίας τὴν περίοδο τῆς Σαρακοστῆς. Στὴν Ρωσία, λόγου χάριν, δὲν μπορούσε κανεὶς εὐκόλα νὰ ξεχάσει τὴν Σαρακοστὴ γιὰτὶ οἱ καμπάνες τῶν ἐκκλησιῶν χτυποῦσαν διαφορετικὰ αὐτὴ τὴν περίοδο· τὰ θέατρα ἔκλειναν καί, σὲ παλιότερους καιροὺς, τὰ δικαστήρια ἀνέβαλλαν τὴν λειτουργία τους.

Φυσικά, ὅλα αὐτὰ τὰ ἐρεθίσματα ἀπὸ μόνονα τους, εἶναι φανερό, ὅτι δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ ἀναγκάσουν τὸν ἄνθρωπο νὰ ὀδηγηθεῖ στὴν μετάνοια ἢ σὲ μιὰ πρὸς ζωντανὴ θρησκευτικὴ ζωὴ. Ἀλλὰ

ὁμως δημιουργοῦσαν μιὰ ὀρισμένη ἀτμόσφαιρα – ἓνα εἶδος *σα-ρακοστιανοῦ κλίματος* – ὅπου ἡ ἀτομικὴ προσπάθεια γινόταν εὐκολώτερη. Ἀκριβῶς ἐπειδὴ εἴμαστε ἀδύναμοι χρειαζόμαστε τὶς ἐξωτερικὲς ὑπενθυμίσεις, τὰ σύμβολα, τὰ σημάδια.

Φυσικά, πάντα ὑπάρχει ὁ κίνδυνος αὐτὰ τὰ ἐξωτερικὰ σύμβολα ν’ ἀποκτήσουν αὐτοτέλεια, νὰ γίνουν αὐτοσκοπός, καὶ ἔτσι ἀντὶ νὰ εἶναι ἀπλὰ μιὰ ὑπενθύμιση, νὰ γίνουν γιὰ τὴν κοινὴ ἀντίληψη τὸ μόνο περιεχόμενο τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς.

Αὐτὸν τὸν κίνδυνο τὸν ἔχουμε ἐπισημάνει παραπάνω, ὅταν μιλήσαμε γιὰ τὶς ἐξωτερικὲς συνήθειες καὶ τὰ πανηγύρια ποὺ ἀντικαθιστοῦν τὴν γνήσια προσωπικὴ προσπάθεια. Ἄν ὁμως καταλάβουμε σωστὰ αὐτὲς τὶς συνήθειες, τότε θὰ γίνουν ὁ «κρίκος» ποὺ συνδέει τὴν πνευματικὴν προσπάθεια μὲ τὴν ζωὴ.

Δὲν ζοῦμε σὲ μιὰ ὀρθόδοξη κοινωνία** καὶ φυσικὰ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ δημιουργηθεῖ αὐτὸ τὸ «κλίμα» τῆς Σαρακοστῆς σὲ ἐπίπεδο κοινωνικό. Εἴτε εἶναι Σαρακοστὴ εἴτε ὄχι, ὁ κόσμος ποὺ μᾶς περιβάλλει, ποὺ ἀποτελοῦμε καὶ μεῖς ἰδικό του ἀναπόσπαστο κομμάτι, δὲν ἀλλάζει. Κατὰ συνέπεια, ζητιέται ἀπὸ μᾶς μιὰ νέα προσπάθεια νὰ σκεφτοῦμε τὴν ἀπαραίτητη θρησκευτικὴ σχέση ἀνάμεσα στὸ «ἐξωτερικὸ» καὶ τὸ «ἐσωτερικό».

Ἡ πνευματικὴ τραγωδία τῆς ἐκκοσμίκευσης εἶναι ἐκείνη ποὺ μᾶς σπρώχνει σὲ μιὰ πραγματικὴ θρησκευτικὴ «σχιζοφρένεια» – ἓνα σπάσιμο δηλαδὴ τῆς ζωῆς μας σὲ δυὸ *κομμάτια*: τὸ θρησκευτικὸ καὶ τὸ κοσμικό, ποὺ ἔχουν ὅλο καὶ ὀλιγότερη ἀλληλοεξάρτηση.

Ἔτσι, ἡ πνευματικὴ προσπάθεια εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ νὰ μεταθέσει τὰ παραδοσιακὰ ἔθιμα καὶ τὶς συνήθειες, ποὺ εἶναι βασικὰ μέσα στὴν προσπάθειά μας κατὰ τὴν περίοδο τῆς Σαρακοστῆς.

* * *

Μ’ ΕΝΑ πειραματικὸ καὶ ἀναγκαστικὰ σχηματικὸ τρόπο, θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ δεῖ αὐτὴ τὴν προσπάθεια σὲ δυὸ πλαίσια: *στὴν ζωὴ μέσα στὸ σπίτι* καὶ *στὴν ζωὴ ἔξω ἀπ’ αὐτό*.

Γιὰ τὴν ὀρθόδοξη ἀντίληψη, τὸ σπίτι καὶ ἡ οἰκογένεια ἀποτελοῦν τὴν πρώτη καὶ βασικότερη περιοχὴ τῆς χριστιανικῆς ζωῆς ἢ τῆς *ἐφαρμογῆς* τῶν χριστιανικῶν ἀρχῶν στὴν καθημερινὴ ζωὴ.

Τὸ σπίτι, δηλαδὴ τὸ *σπίτι* καὶ τὸ πνεῦμα τῆς οἰκογενειακῆς

ζωῆς καὶ ὄχι τὸ σχολεῖο, ἀκόμα οὔτε καὶ ἡ Ἐκκλησία, εἶναι ἐκεῖνο ποὺ σχηματίζει μέσα μας τὴν θεμελιακὴ ἀντίληψη γιὰ τὸν κόσμο ποὺ μορφοποιεῖ στὸ ἐσωτερικὸ μας τὸν βασικὸ προσανατολισμό, τὸν ὁποῖο ἴσως γιὰ ἀρκετὸ διάστημα δὲν τὸν καταλαβαίνουμε, ἀλλὰ ποὺ τελικὰ θὰ γίνεῖ ἕνας ἀποφασιστικὸς παράγοντας.

Ὁ στάρτερς Ζωσιμᾶς τοῦ Ντοστογιέφσκυ, στοὺς *Ἀδελφοὺς Καραμαζώφ*, λέει: «ἐκεῖνος ποὺ μπορεῖ νὰ ἔχει καλὲς ἀναμνήσεις ἀπὸ τὴν παιδική του ἡλικία εἶναι σωσμένος γιὰ ὅλη του τὴν ζωή». Τὸ σημαντικὸ δὲ εἶναι, ὅτι κάνει αὐτὴ τὴν παρατήρηση ὕστερα ἀπὸ τὴν θύμηση τῆς μητέρας του ποὺ τὸν εἶχε πάρει μαζί της στὴν Θεία Λειτουργία τῶν Προηγιασμένων. Θυμᾶται τὴν ὁμορφιὰ τῆς ἀκολουθίας, τὴν μοναδικὴ μελωδία τοῦ κατασκευαστοῦ «κατευθυνθῆτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν Σου...».

Ἡ ὑπέροχη προσπάθεια γιὰ θρησκευτικὴ ἀγωγή ποὺ γίνεται σήμερα στὰ κατηχητικὰ σχολεῖα δὲν σημαίνει καὶ πολλὰ πράγματα, ἂν δὲν βασίζεται στὴν ζωὴ τῆς οἰκογενείας.

Τί, λοιπόν, θὰ μπορούσε καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ γίνεῖ στὸ σπίτι στὴν διάρκεια τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς; Ἐπειδὴ εἶναι ἀδύνατο νὰ καλύψουμε ἐδῶ ὅλες τὶς πλευρὲς τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς θὰ περιοριστοῦμε μόνο σὲ μιὰ ἀπ' αὐτές.

• **Ὅλοι μας**, χωρὶς ἀμφιβολία, συμφωνοῦμε ὅτι ὁ τρόπος τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς ἔχει ριζικὰ ἀλλοιωθεῖ μὲ τὴν παρουσία τοῦ *ραδιοφώνου* καὶ τῆς *τηλεόρασης*. Αὐτὰ τὰ μέσα τῆς «μαζικῆς ἐνημέρωσης» διαποτίζουν σήμερα ὀλόκληρη τὴν ζωὴ. Δὲν χρειάζεται κανεὶς νὰ βγεῖ ἀπὸ τὸ σπίτι γιὰ νὰ βρεθεῖ «ἔξω». Ὀλόκληρος ὁ κόσμος εἶναι *μόνιμα* ἐδῶ, σὲ ἀπόσταση ποὺ τὸν φτάνουμε... ἀκίνητοι.

Καί, σιγὰ σιγὰ, ἡ στοιχειώδης ἐμπειρία νὰ βρεθοῦμε σ' ἕναν ἐσωτερικὸ κόσμο, μέσα στὴν ὁμορφιὰ τῆς «ἐσωτερικότητας» ἔχει ἐντελῶς χαθεῖ ἀπὸ τὸ σύγχρονο πολιτισμὸ μας.

Καὶ ἂν δὲν εἶναι ἡ τηλεόραση, εἶναι ἡ μουσική. Ἡ μουσικὴ ἔπαυε νὰ εἶναι κάτι ποὺ τὸ ἀκούει κανεὶς· σταθερὰ πᾶ ἀπὸ ἐξίτητο μὲ «ὑπόκρουση θορύβου» ποὺ συνοδεύει τὶς συνομιλίες μας, τὸ διάβασμα, τὸ γράψιμο κλπ.

Στὴν πραγματικότητα, αὐτὴ ἡ ἀνάγκη νὰ ἀκούγεται συνέχεια μουσικὴ φανερώνει τὴν ἀδυναμία τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου νὰ

χαρεί τὴν σιωπή, νὰ τὴν καταλάβει ὄχι σὰν κάτι ἀρνητικό, σὰν μιὰ ἀπλὴ ἔλλειψη, ἀλλὰ ἀκριβῶς σὰν μιὰ *παρουσία* καὶ σὰν τὴν μοναδικὴ προϋπόθεση γιὰ τὴν πιὸ ἀληθινὴ *παρουσία*.

Ἄν ὁ Χριστιανὸς τοῦ παρελθόντος ζοῦσε κατὰ ἓνα μεγάλο βαθμὸ σ' ἓνα σιωπηλὸ κόσμο ποῦ τοῦ ἔδινε πλούσιες εὐκαιρίες γιὰ αὐτοσυγκέντρωση στὸν ἐσωτερικὸ του κόσμο, ὁ σημερινὸς Χριστιανὸς εἶναι ἀναγκασμένος νὰ κάνει εἰδικὴ προσπάθεια γιὰ νὰ καλύψει αὐτὴ τὴν ἀναγκαία *διάσταση τῆς σιωπῆς*, ἡ ὁποία αὐτὴ μόνο μπορεῖ νὰ μᾶς φέρει σὲ ἐπαφὴ μὲ τὶς ὑψηλὲς πραγματικότητες.

Ἔτσι, λοιπόν, τὸ πρόβλημα τοῦ ραδιοφώνου καὶ τῆς τηλεόρασης στὴν διάρκειά τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς δὲν εἶναι περιθωριακὴ ὑπόθεση, ἀλλὰ μὲ πολλοὺς τρόπους εἶναι ἓνα *θέμα πνευματικῆς ζωῆς ἢ θανάτου*.

Πρέπει κανεὶς νὰ συνειδητοποιήσει, ὅτι εἶναι ἀδύνατο νὰ μοιράσουμε τὴν ζωὴ μας ἀνάμεσα στὴν «χαρμολύπη» τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς καὶ στὸ τελευταῖο *σῆριαλ*. Αὐτὰ τὰ δυὸ βιώματα εἶναι ἀσυμβίβαστα καὶ τὸ ἓνα, σίγουρα, θὰ *σκοτώσει* τὸ ἄλλο. Καὶ εἶναι πολὺ πιθανό, ἐκτὸς ἂν γίνεται μιὰ ἔντονη προσπάθεια, ὅτι τὸ τελευταῖο *σῆριαλ* ἔχει πολὺ μεγαλύτερες ἐλπίδες σὲ βάρος τῆς «χαρμολύπης» – παρὰ τὸ ἀντίθετο.

Μιὰ πρώτη «συνήθεια» ποῦ προτείνεται εἶναι νὰ μειωθεῖ δραστηκὰ ἡ παρακολούθηση τοῦ ραδιοφώνου καὶ τῆς τηλεόρασης στὴν περίοδο τῆς Σαρακοστῆς.

Δὲν τολμοῦμε νὰ ἐλπίζουμε ὅτι θὰ ὑπάρξει μία «γενικὴ» νηστεία, ἀλλὰ μόνο ἡ «ἀσκητικὴ», ἡ ὁποία, ὅπως ξέρουμε, σημαίνει, πρῶτα ἀπ' ὅλα ἀλλαγὴ τροφῆς καὶ μείωσή της.

Φυσικὰ τίποτε τὸ κακὸ δὲν ὑπάρχει, λόγου χάριν, στὸ νὰ συνεχίσει κανεὶς νὰ παρακολουθεῖ στὸ ραδιόφωνο καὶ στὴν τηλεόραση εἰδήσεις, ἐκλεκτὲς σειρὲς, ἐνδιαφέροντα καὶ πνευματικὰ ἢ διανοητικὰ ἐμπλουτισμένα προγράμματα.

Ἐκεῖνο ποῦ πρέπει νὰ σταματήσει στὴν διάρκειά τῆς Σαρακοστῆς εἶναι ἡ πλήρης «παράδοση» στὴν τηλεόραση – ἡ μετατροπὴ δηλαδὴ τοῦ ἀνθρώπου σὲ «λάχανο» πάνω σὲ μιὰ πολυθρόνα, κολημένο στὴν ὀθόνη, ποῦ παθητικὰ δέχεται ὅ,τι βγαίνει ἀπ' αὐτή.

Ὅταν ἤμουνα παιδὶ (ἦταν τότε ἡ προ-τηλεοπτικὴ ἐποχὴ), ἡ μητέρα μου συνήθιζε νὰ κλειδώνει τὸ πιάνο τὴν πρώτη, τὴν

τετάρτη καὶ τὴν ἑβδομὴν ἑβδομάδα τῆς Σαρακοστῆς. Αὐτὴ ἡ ἀνάμνηση εἶναι μέσα μου ζωηρότερη ἀπὸ τὶς μακρινὲς Ἀκολουθίες τῆς Σαρακοστῆς καὶ ἀκόμα καὶ σήμερα, ὅταν παίζει τὸ ραδιόφωνο αὐτὲς τὶς μέρες, μὲ ταραίζει σχεδὸν ὅσο καὶ μιὰ βλαστήμια.

Ἄναφέρω αὐτὴ τὴν προσωπικὴ μου ἀνάμνηση μόνο σὰν μιὰ διευκρίνιση τῆς ἐπίδρασης ποὺ μποροῦν νὰ ἔχουν μερικὲς ἐξωτερικὲς ἐνέργειες στὴν ψυχὴ ἐνὸς παιδιοῦ.

Καὶ αὐτὸ ποὺ κρύβεται ἐδῶ δὲν εἶναι ἓνα ἀπλὸ ἀπομονωμένο ἔθιμο ἢ ἓνας κανόνας, ἀλλὰ εἶναι μιὰ ἐμπειρία τῆς Σαρακοστῆς σὰν μιᾶς ἐιδικῆς χρονικῆς περιόδου, σὰν κάποιου πράγματος ποὺ εἶναι παρὸν ὅλο τὸ χρόνο καὶ ποὺ δὲν πρέπει νὰ χαθεῖ, νὰ ἀκρωτηριαστεῖ, νὰ καταστραφεῖ.

Ἐδῶ ἀκόμα, ὅσον ἀφορᾷ τὴν νηστεία, μιὰ ἀπλὴ ἀπουσία ἢ ἀποχὴ ἀπὸ τὴν τροφὴν δὲν εἶναι ἐπαρκής, πρέπει νὰ ἔχει τὸ *θετικὸ τῆς συμπλήρωμα*.

Ἡ σιωπὴ ποὺ δημιουργεῖ ἡ ἀπουσία τοῦ θορύβου τοῦ κόσμου, τῶν θορύβων ποὺ παράγονται ἀπὸ τὰ μέσα τῆς μαζικῆς ἐπικοινωνίας, πρέπει νὰ γεμίσει μὲ *θετικὸ περιεχόμενο*.

Ἄν ἡ προσευχὴ εἶναι ἡ τροφὴ γιὰ τὶς ψυχές μας, τροφή, ἐπίσης, θέλει καὶ τὸ μυαλό μας, γιὰτὶ ἀκριβῶς αὐτὸ τὸ διανοητικὸ μέρος τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ποὺ καταστρέφεται σήμερα ἀπὸ τὸ ἀσταμάτητο σφυροκόπημα τῆς τηλεόρασης καὶ τοῦ ραδιοφώνου, τῶν ἐφημερίδων, τῶν εἰκονογραφημένων ἐκδόσεων κλπ.

Αὐτό, λοιπόν, ποὺ προτείνουμε, παράλληλα μὲ τὴν πνευματικὴν προσπάθεια, εἶναι μιὰ διανοητικὴ, θὰ λέγαμε, προσπάθεια. Πόσα, ἀλήθεια, ἀριστουργήματα, πόσους ὑπέροχους καρπούς τῆς ἀνθρώπινης σκέψης, τῆς φαντασίας καὶ τῆς δημιουργικότητος ἀρνούμαστε στὴν ζωὴ μας μόνο καὶ μόνο γιὰτὶ μᾶς εἶναι πολὺ πιὸ ἄνετο, γυρίζοντας στὸ σπίτι ἀπὸ τὴν δουλειὰ παραδομένοι στὴν σωματικὴ καὶ διανοητικὴ κόπωση, νὰ πιέσουμε τὸ κουμπὶ τῆς τηλεόρασης ἢ νὰ βυθιστοῦμε στὸ τέλειο κενὸ ἐνὸς εἰκονογραφημένου περιοδικοῦ.

• **Ἄλλὰ** πῶς φανταζόμαστε ὅτι θὰ μπορούσαμε νὰ προγραμματίσουμε τὴν περίοδο τῆς Σαρακοστῆς;

Ἴσως νὰ κάνουμε ἓνα κατάλογο βιβλίων γιὰ διάβασμα; Φυσικά, δὲν εἶναι ἀπαραίτητο ὅλα αὐτὰ τὰ βιβλία νὰ εἶναι ὁπωσδήποτε

τε θρησκευτικά, δὲν μποροῦν ὅλοι νὰ γίνουν θεολόγοι. Ὅμως ὑπάρχει πολλὴ «Θεολογία» κρυμμένη σὲ μερικὰ λογοτεχνικὰ ἀριστουργήματα καὶ καθετὶ ποὺ πλουτίζει τὴν νοημοσύνη μας, κάθε καρπὸς τῆς ἀληθινῆς ἀνθρώπινης δημιουργίας εἶναι εὐλογημένος ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία καί, ὅταν χρησιμοποιηθεῖ κατάλληλα, ἀποκτᾶει πνευματικὴ ἀξία.

Σὲ προηγούμενο κεφάλαιο ἀναφέραμε ὅτι ἡ τέταρτη καὶ ἡ πέμπτη Κυριακὴ τῶν Νηστειῶν εἶναι ἀφιερωμένες στὴν μνήμη δύο μεγάλων διδασκάλων τῆς χριστιανικῆς πνευματικότητας: τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τῆς Κλίμακας καὶ τῆς Ὁσίας Μαρίας τῆς Αἰγυπτίας.

Θὰ πρέπει αὐτὸ νὰ τὸ πάρουμε σὰν μιὰ εὐρύτερη ἀπόδειξη, ὅτι ἐκεῖνο ποὺ ζητᾶει ἀπὸ μᾶς ἡ Ἐκκλησία νὰ κάνουμε στὴν διάρκειά της Μεγάλης Σαρακοστῆς εἶναι νὰ ἐμπλουτίσουμε τὸν πνευματικὸ καὶ διανοητικὸ ἐσωτερικὸ κόσμο μας, νὰ μελετήσουμε καὶ νὰ στοχασθοῦμε πάνω σὲ ὅ,τι μπορεῖ νὰ μᾶς βοηθήσει ν' ἀνακαλύψουμε αὐτὸν τὸν ἐσωτερικὸ κόσμο καὶ τὶς χαρὲς του.

Ἀπὸ αὐτὴ τὴν χαρά, ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ κλήση τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ἐκπληρώνεται ἐσωτερικὰ καὶ ὄχι ἐξωτερικὰ, ὁ «σύγχρονος κόσμος» δὲν μᾶς προσφέρει σήμερα οὔτε κἂν μιὰ γεύση· ὁμως χωρὶς αὐτή, χωρὶς τὴν ἀντίληψη τῆς Σαρακοστῆς σὰν *ταξιδιοῦ στὸ βάθος τοῦ «εἶναι»* μας, ἡ Σαρακοστὴ χάνει τὸ νόημά της.

* * *

ΤΕΛΟΣ, ποιό θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι τὸ νόημα τῆς Σαρακοστῆς στὶς ἀτέλειωτες ὥρες ποὺ περνᾶμε *ἐξω ἀπὸ τὸ σπῆτι*; Στὶς συναλλαγές μας, καθισμένοι σ' ἓνα γραφεῖο ἢ ἀσκώντας τὰ ἐπαγγελματικά μας καθήκοντα, ἢ ὅταν συναναστρεφόμεστε τοὺς συναδέλφους καὶ τοὺς φίλους μας;

Ἄν καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δοθεῖ ἐδῶ μιὰ συγκεκριμένη συνταγή, ὅπως καὶ σὲ κάθε ἄλλη περίπτωση, ὁμως μερικὲς πολὺ γενικὲς ἀπόψεις μποροῦν νὰ λεχθοῦν.

Καὶ πρῶτα πρῶτα, ἡ Σαρακοστὴ εἶναι μιὰ θαυμάσια εὐκαιρία νὰ ἐλέγξουμε τὸν ἀπίστευτα ὑπεροπτικὸ χαρακτήρα μας στὶς σχέσεις μας μὲ τοὺς ἀνθρώπους, στὰ διάφορα γεγονότα καὶ στὴν δουλειά.

«Χαρογέλα!», «μὴ στεναχωριέσαι» κλπ. εἶναι *σλόγκαν* ποὺ στὴν πραγματικότητα ἔγιναν «διαταγές» ποὺ πρόθυμα τὶς δεχόμεστε

καὶ ποὺ σημαίνουν: μὴν ἀνακατεύεσαι, μὴ ρωτᾷς, μὴ προχωρᾷς βαθύτερα στὶς σχέσεις σου μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους· φύλαξε τοὺς κανόνες τοῦ *παιγνιδιοῦ* ποὺ συνδυάζει τὴν φιλικὴ διάθεση μὲ τὴν τέλεια ἀδιαφορία· σκέψου τὰ πάντα μόνο μέσα στὰ πλαίσια τοῦ ὑλικοῦ κέρδους, τῆς ὠφέλειας, τῆς προαγωγῆς· νὰ εἶσαι, μ' ἄλλα λόγια, ἓνα κομμάτι τοῦ κόσμου, ὁ ὁποῖος ἐνῶ συνέχεια χρησιμοποιεῖ τὶς μεγάλες λέξεις: *ἐλευθερία, εὐθύνη, φροντίδα* κλπ., *de facto* ἀκολουθεῖ τὴν ὑλιστικὴ ἀρχὴ ὅτι *ὁ ἄνθρωπος εἶναι αὐτὸ ποὺ τρώει!*

Ἡ Μεγάλη Σαρακοστὴ εἶναι περίοδος γιὰ ἀναζήτηση *νόημα-τος*, δηλαδή, νόημα στὴν ἐπαγγελματικὴ μου ζωὴ στὰ πλαίσια τῆς κλήσης μου· νόημα στὶς προσωπικὲς σχέσεις μου μὲ τ' ἄλλα πρόσωπα· νόημα στὴν φιλία· νόημα στὶς εὐθύνες μου.

Δὲν ὑπάρχει ἀπασχόληση, ἐπάγγελμα ποὺ νὰ μὴ μπορεῖ νὰ «μεταμορφωθεῖ» – ἔστω καὶ γιὰ λίγο μόνο – μὲ στόχο ὄχι τὴν μεγαλύτερη ἀπόδοση ἢ τὴν καλύτερη ὀργάνωση, ἀλλὰ τὶς ἀνθρώπινες σχέσεις.

Ἡ ἴδια προσπάθεια γιὰ «ἐσωτερικοποίηση» ὄλων τῶν σχέσεών μας εἶναι ἀπαραίτητη γιατί εἴμαστε ἐλεύθερες ἀνθρώπινες ὑπάρξεις ποὺ καταντήσαμε (χωρὶς τὶς περισσότερες φορὲς νὰ τὸ ξέρουμε) φυλακισμένοι στὰ *συστήματα*, τὰ ὁποῖα προοδευτικὰ κάνουν τὸν κόσμο μας ἀπάνθρωπο.

Καὶ ἂν στὴν πίστη μας ὑπάρχει κάποιον νόημα, αὐτὸ πρέπει νὰ εἶναι συνδεδεμένο μὲ τὴν ζωὴ καὶ ὅλα τὰ συνακόλουθά της.

Χιλιάδες ἄνθρωποι νομίζουν ὅτι οἱ ἀπαραίτητες ἀλλαγὲς ἔρχονται μόνο ἀπ' ἔξω μὲ τὴν ἐπανάσταση καὶ τὴν ἀλλαγὴ στὶς ἐξωτερικὲς συνθῆκες.

Στὸ χέρι τους εἶναι νὰ ἀποδείξουν οἱ Χριστιανοὶ ὅτι στὴν πραγματικότητα *καθετὶ ξεκινάει ἀπὸ μέσα* – ἀπὸ τὴν πίστη καὶ τὴν ζωὴ σύμφωνα μὲ τὴν πίστη αὐτή.

Ἡ Ἐκκλησία, ὅταν μπῆκε στὸν Ἑλληνο-ρωμαϊκὸ κόσμο, δὲν κατάγγειλε τὴν δουλεία, δὲν ξεσήκωσε σὲ ἐπανάσταση. Αὐτὴ ἢ ἴδια ἢ πίστη της, ἢ νέα θεώρηση τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ζωῆς εἶναι ἐκείνη ποὺ προοδευτικὰ καταργεῖ τὴν δουλεία.

Ἐνας «ἅγιος» – καὶ ἅγιος ἐδῶ σημαίνει, πολὺ *ἀπλά*, κάθε ἄνθρωπος ποὺ παίρνει πάντοτε στὰ σοβαρὰ τὴν πίστη του – θὰ κάνει πολὺ περισσότερα γιὰ τὴν ἀλλαγὴ τοῦ κόσμου παρὰ χιλι-

άδες τυπωμένα προγράμματα. Ὁ «ἅγιος» εἶναι ὁ ὁ μόνος ἀληθινὸς ἐπαναστάτης σ' αὐτὸν τὸν κόσμο.

* * *

ΜΙΑ τελευταία γενικὴ παρατήρηση: ἡ Μεγάλῃ Σαρακοστῇ εἶναι εὐκαιρία γιὰ ἔλεγχο στὰ λόγια μας.

Ὁ κόσμος μας εἶναι ὑπερβολικὰ *βερμπαλιστικὸς* καὶ μεῖς συνέχεια πλημμυρίζουμε ἀπὸ λόγια ποὺ ἔχουν χάσει τὸ νόημά τους καὶ συνεπῶς τὴν δύναμή τους.

Ὁ Χριστιανισμὸς ἀποκαλύπτει τὴν *ιερότητα τοῦ λόγου* – ἓνα ἀληθινὰ θεῖο δῶρο στὸν ἄνθρωπο. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἡ ὁμιλία μας εἶναι προικισμένη μὲ τεράστια δύναμη εἴτε θετικὴ εἴτε ἀρνητικὴ. Γι' αὐτὸ ἐπίσης καὶ θὰ κριθοῦμε γιὰ τὰ λόγια μας: «λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι πᾶν ῥῆμα ἀργὸν ὃ ἐὰν λαλήσωσιν οἱ ἄνθρωποι, ἀποδώσουσι περὶ αὐτοῦ λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. Ἐκ γὰρ τῶν λόγων σου δικαιωθήσῃ καὶ ἐκ τῶν λόγων σου καταδικασθήσῃ» (Ματθ. 12, 36-37).

Ἐλέγχουμε τὰ λόγια μας μὲ τὸ νὰ ἀνακαλύπτουμε τὴν σοβαρότητα καὶ τὴν ἱερότητά τους, νὰ καταλαβαίνουμε ὅτι μερικὲς φορές ἓνα «ἄστειο» ποὺ λέγεται ἀπερίσκεπτα, μπορεῖ νὰ ἔχει καταστρεπτικὰ ἀποτελέσματα, μπορεῖ νὰ γίνῃ ἐκεῖνη ἡ τελευταία «σταγόνα» ποὺ ξεχυλίζει τὸ ποτήρι καὶ ὁ ἄνθρωπος φτάνει στὴν τελικὴ ἀπελπισία καὶ καταστροφή.

Ἄλλὰ ὁ λόγος μπορεῖ ἐπίσης νὰ εἶναι καὶ μιὰ μαρτυρία. Μιὰ τυχαία συνομιλία σ' ἓνα γραφεῖο μὲ τὸ συνάδελφο μπορεῖ νὰ μεταδώσει καλύτερα μιὰ θεώρηση γιὰ τὴν ζωὴ, μιὰ διάθεση ἀπέναντι στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ στὴν δουλειὰ καὶ νὰ ἔχει περισσότερα ἀποτελέσματα ἀπὸ ἓνα τυπικὸ κήρυγμα. Μπορεῖ, ἀπὸ μιὰ τέτοια συνομιλία, νὰ πέσουν σπόροι γιὰ μιὰ ἐρώτηση πάνω στὴν δυνατότητα μιᾶς ἄλλης προσέγγισης τῆς ζωῆς, σπόροι γιὰ ἐπιθυμία νὰ γνωρίσει κανεὶς περισσότερα.

Δὲν ἔχουμε, πραγματικά, ἰδέα πόσο ἐπηρεάζουμε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον μὲ τὰ λόγια, μὲ τὸν τόνο τῆς προσωπικότητάς μας. Καὶ τελικὰ οἱ ἄνθρωποι ἐλκύονται στὸ Θεό, ὄχι γιὰτι κάποιος μπόρεσε νὰ τοὺς δώσει διαφωτιστικὲς ἐξηγήσεις, ἀλλὰ γιὰτι εἶδαν σ' αὐτὸν τὸ φῶς, τὴν χαρὰ, τὸ βάθος, τὴν σοβαρότητα, τὴν ἀγάπη ποὺ ἀπὸ μόνα τους ἀποκαλύπτουν τὴν παρουσία καὶ τὴν δύναμη

τοῦ Θεοῦ στὸν κόσμον.

* * *

ΕΤΣΙ, ἂν ἡ Μεγάλη Σαρακοστή, ὅπως εἶπαμε στὴν ἀρχή, εἶναι ἡ ἀνακάλυψη τῆς πίστεως ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, εἶναι ἐπίσης καὶ ἀνόρθωση τῆς ζωῆς του, τοῦ θεϊκοῦ νοήματός της, τοῦ κρυμμένου βάθους της.

Μὲ τὸ νὰ ἀπέχουμε ἀπὸ τὴν τροφή ξαναβρίσκουμε τὴν γλύκα της καὶ ξαναμαθαίνουμε πῶς νὰ τὴν παίρνουμε ἀπὸ τὸν Θεὸ μὲ χαρὰ καὶ εὐγνωμοσύνη.

Μὲ τὸ «νὰ μειώνουμε» τὶς ψυχαγωγίες, τὴν μουσική, τὶς συζητήσεις, τὶς ἐπιπόλαιες κοινωνικότητες, ἀνακαλύπτουμε τὴν τελικὴ ἀξία τῶν ἀνθρώπινων σχέσεων, τῆς ἀνθρώπινης δουλειᾶς, τῆς ἀνθρώπινης τέχνης.

Καὶ τὰ ξαναβρίσκουμε ὅλα αὐτὰ ἀκριβῶς γιατί *ξαναβρίσκουμε τὸν ἴδιο τὸ Θεό*, γιατί ξαναγυρίζουμε σ' Αὐτὸν καὶ δι' Αὐτοῦ σὲ ὅλα ὅσα Ἐκεῖνος μᾶς ἔδωσε μέσα ἀπὸ τὴν τέλεια ἀγάπη καὶ τὸ ἔλεός Του.

Ἔτσι, τὴν νύχτα τῆς Ἀνάστασης φέλνουμε:

*Νῦν πάντα πεπλήρωται φωτός,
οὐρανός τε καὶ γῆ καὶ τὰ καταχθόνια.
Ἐορταζέτω γοῦν πᾶσα κτίσις,
τὴν ἔγερσιν Χριστοῦ, ἐν ᾗ ἔστερέωται.*

Μὴ μᾶς ἀποστερήσεις αὐτῆς τῆς προσδοκίας, φιλάνθρωπε Κύριε!

† Γ' Κυριακὴ Νηστειῶν
13/26.3.2006

(*) Πρωτοπρεσβυτέρου Ἀλεξάνδρου Σμέμαν, Μεγάλη Σαρακοστὴ – Πορεία πρὸς τὸ Πάσχα, σελ. 115-122, ἐκδόσεις «Ἀκρίτας», Ἀθήνα 1987. Ἐπιμέλ. ἡμετ.

(**) Ὁ Συγγραφέας, Ρῶσος στὴν καταγωγή, ἀναφέρεται στὴν ζωὴ τῆς Ἀμερικῆς.